

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล¹

ศาสตรินทร์ สุทธิแสน²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ความเป็นมา แนวคิดทฤษฎี และกฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่า ประเทศไทยมีการตราพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ.2561 มาบังคับใช้กับสินทรัพย์ดิจิทัลเป็นการเฉพาะ แต่มุ่งบังคับใช้สำหรับการประกอบธุรกิจเท่านั้นนอกจากนี้ด้วยสินทรัพย์ดิจิทัลสร้างขึ้นจากนวัตกรรมเทคโนโลยีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป ทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีปัญหา เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการถือครองสินทรัพย์ดิจิทัลของบุคคลธรรมดา อีกทั้งไม่มีการบัญญัติข้อกำหนดเกี่ยวกับความผิดทางอาญา และการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ดิจิทัล โดยบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้ประกอบการตามที่บัญญัติไว้ในพระราชกำหนดฯ เป็นการเฉพาะ จากปัญหาดังกล่าวสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ปัญหาความไม่ชัดเจนของผู้เป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัล

ความหมายของสินทรัพย์ดิจิทัลในปัจจุบัน ยังไม่มีการวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันจะก่อให้เกิดสิทธิเหนือทรัพย์สิน อีกทั้งยังไม่ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่วางหลักไว้เป็นแนวทางอย่างชัดเจน ส่วนพระราชกำหนดสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ก็ไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์หรือวิธีการแสดงความเป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัลที่แท้จริงในรูปแบบอื่น นอกจากการลงทะเบียนเปิดบัญชีกับผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนดนี้ แต่มีการกำหนดบทสันนิษฐานตามมาตรา 43 เพื่อเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความเป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัลเฉพาะกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจที่อยู่ภายใต้พระราชกำหนดนี้เท่านั้น ทำให้บทสันนิษฐานนี้เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมและเท่าเทียมต่อบุคคลผู้ครอบครองสินทรัพย์ดิจิทัลทุกกลุ่มทุกประเภท ทั้งที่เหตุผลของการนำบทสันนิษฐานมาปรับใช้ในกฎหมายก็เพื่อขจัดปัญหาที่อาจพิสูจน์ไม่ได้หรือพิสูจน์ได้ยากลำบาก เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้สุจริต และอำนวยความสะดวกในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานของศาล ซึ่งการที่กฎหมายไม่มีบทสันนิษฐานคุ้มครองผู้ครอบครองสินทรัพย์ดิจิทัลที่สุจริตเช่นนี้ ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีของประเทศไทยที่มีลักษณะกล่าวหา กล่าวคือ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรม อินทร์พรรย์ และคณะกรรมการสอบคือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ เทพสุเมธานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สลิล สิริพิทุร

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ ต้องตกเป็นภาระของผู้ครอบครองสินทรัพย์ดิจิทัลที่สุจริต ในขณะที่หากมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิดังกล่าว เมื่อต้องมีการพิสูจน์ความเป็นเจ้าของ ภาระก็จะ เป็นของฝ่ายกล่าวอ้าง ไม่ต้องเป็นภาระของผู้เป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัล อันจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

2. ปัญหาการกำหนดลักษณะของการกระทำความผิด

การกระทำความผิดอาญาตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 หมวด 8 ถูกจำกัดด้วยตัวบุคคลผู้กระทำความผิด ซึ่งได้แก่ กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลตามมาตรา 89 ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลตามมาตรา 3 วรรค 4 และจำกัดลักษณะการกระทำความผิดไว้เพียง 2 ฐานความผิดคือ ความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 82 และความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 85 ส่วนการกระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัลที่กระทำโดยบุคคลภายนอก จะไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย ทั้งในส่วนของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัล

ในขณะที่ปัจจุบันการกระทำความผิดทางอาญาที่เกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลมีลักษณะสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากลักษณะของสินทรัพย์ดิจิทัลถูกพัฒนาขึ้นจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัย ดังนั้นในหลายอาชญากรรมที่เกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล ผู้เสียหายจึงมักถูกผู้กระทำความผิดกระทำการในลักษณะของการหลอกลวง การข่มขู่ ทำร้ายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินหรืออย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชกำหนดนี้ และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองสิทธิหรือลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเกิดปัญหาในการตีความว่า การกระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายโอนสินทรัพย์ดิจิทัลไปยังบัญชีของตนก็ดี หรือการบังคับให้ส่งมอบอุปกรณ์ที่ใช้จัดเก็บสินทรัพย์ดิจิทัลที่เป็นแบบออฟไลน์ก็ดี หรือเอาไปเสีย ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ก็ดี จะต้องรับผิดตามกฎหมายอาญาในลักษณะใด เพราะการกระทำของบุคคลใดจะเป็นความผิดทางอาญาที่ต่อเมื่อการกระทำนั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด

นอกจากนี้เมื่อสินทรัพย์ดิจิทัลยังไม่มี ความหมายที่ชัดเจนว่าเป็นทรัพย์สินหรือทรัพย์สินในทางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และยังไม่ มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยวางบรรทัดฐานไว้ เพียงแต่สามารถตีความและเทียบเคียงได้ว่าสินทรัพย์ดิจิทัลนี้เป็นทรัพย์สินตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้นเมื่อไม่มีกฎหมายอาญาบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด ก็ต้องตีความโดยเคร่งครัด ไม่สามารถตีความในทางขยายความให้เป็นการลงโทษหรือเพิ่มโทษผู้กระทำให้หนักขึ้น เพราะในกรณีเป็นที่สงสัยจะต้องตีความให้เป็นผลดีแก่ผู้กระทำความผิด ดังนั้นผู้เสียหายก็อาจไม่ได้รับความคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

3. ปัญหาการรับสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้มาจากการกระทำความผิด

การรับทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด ศาลมีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สินนั้นได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 (2) เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้

เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด แต่กรณีที่ทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำความผิดเป็นสินทรัพย์ดิจิทัล และผู้กระทำความผิดไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชกำหนดนี้ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีความหมายกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการรับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไว้ ดังนี้ ในกรณีการรับสินทรัพย์ดิจิทัลที่อยู่ในรูปแบบของอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ ทำให้ยากต่อการวินิจฉัยว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด คือ อุปกรณ์ที่ใช้จัดเก็บสินทรัพย์ดิจิทัล หรือมูลค่าสินทรัพย์ดิจิทัลที่อยู่ในอุปกรณ์นั้น อีกทั้งการรับทรัพย์สินจำเป็นต้องใช้กุญแจส่วนบุคคล (Private Key) เมื่อไม่มีความหมายบัญญัติหลักเกณฑ์การรับกุญแจส่วนบุคคลไว้ ก็อาจทำให้การรับทรัพย์สินมีข้อขัดแย้งกฎหมาย เพราะกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด เมื่อไม่มีความหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด ก็ไม่อาจลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ทำให้ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม นอกจากนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เอกสาร หลักฐานตรวจสอบข้อมูลเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์หรือสั่งการให้กรรมการ พนักงาน ลูกจ้าง ผู้ตรวจ สอบบัญชีหรือสั่งการให้บุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 51 (5) (7) (8) เฉพาะผู้ประกอบการสินทรัพย์ดิจิทัลเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่บุคคลธรรมดาได้กระทำไปโดยมุ่งประสงค์ต่อสินทรัพย์ดิจิทัล และปัจจุบันก็ยังไม่มีความหมายกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการรับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดประเภทนี้ด้วย จากความไม่ชัดเจนต่างๆ ของหลักเกณฑ์เหล่านี้ อาจทำให้ไม่สามารถลงโทษรับทรัพย์สินผู้กระทำความผิดได้ เพราะการบังคับใช้กฎหมายอาญาจะต้องตีความโดยเคร่งครัด เมื่อไม่มีความหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด ก็ไม่อาจลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ดังนี้ อาจทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากอาจไม่ได้รับสินทรัพย์ดิจิทัลที่ผู้กระทำความผิดได้เอาไปจากตนคืน

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความไม่ชัดเจนของผู้เป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัล

ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติใหม่ในมาตรา 43/1 ดังนี้ “บุคคลใดครอบครองกุญแจส่วนบุคคลของสินทรัพย์ดิจิทัลไม่ว่าจะเป็นลูกค้าของผู้เสนอขายโทเคนดิจิทัลหรือผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลก็ตาม ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัลนั้นผู้เป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัลที่ไม่ได้เป็นลูกค้าของผู้เสนอขายโทเคนดิจิทัลหรือผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล จะต้องลงทะเบียนระบุตัวตนตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศกำหนด”

2. ปัญหาการกำหนดลักษณะของการกระทำความผิด

ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 โดยบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลเทียบเคียงกับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมาย

อาญา ซึ่งได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ วิวาห์ทรัพย์ กระโชกทรัพย์ ริดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ยักยอก รับของโจร และทำให้เสียทรัพย์ ทั้งนี้โดยการบัญญัติเป็นหมวดใหม่ในหมวด 10 เป็นการเฉพาะ

3. ปัญหาการรับสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้มาจากการทำความผิด

ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 51 วรรค 5 ดังนี้ “ในการรับสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้มาจากการทำความผิด ให้ศาลมีอำนาจสั่งรับพร้อมมูลของเจ้าพนักงานสอบสวนของสินทรัพย์ดิจิทัลนั้น”

เอกสารอ้างอิง

ศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาเรื่องการบังคับคดีกับสินทรัพย์ดิจิทัล. กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม, 2561.

สมฤดี พานิชอัตรา. “การตีความกฎหมายอาญา : ศึกษาหลักการตีความตามตัวอักษรและตาม

เจตนารมณ์ของกฎหมาย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551.

ฐิติพร ทอนไชย และคณะ. “กลไกการทำงานของบิตคอยน์.” วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัย

บูรพา 7, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2018): 104